

The Effect of Social Capital on Organizational Crisis Management (Case Study: Education in Khuzestan Province)

Abstract

The current research was conducted to investigate the relationship between social capital and organizational crisis management among education workers in Khuzestan province. This research is applied in terms of purpose and descriptive in terms of implementation. The statistical population of the research includes all the employees of the General Department of Education of Khuzestan province (1540 people), of which 310 people were selected as a sample through simple random sampling. Social capital questionnaire (Rasol Zadeh Aghdam et al., 2015) and crisis management questionnaire (Jahanbakhsh et al., 2015) were used to collect data. Data were analyzed using Pearson's correlation coefficient. The results of the findings indicated that there is a significant relationship between social capital (trust, participation and cohesion) and the management of organizational crises of Khuzestan education staff, the more the amount of social capital of employees increases, the management of social crises will increase.

Keywords: Social Capital, Crisis Management, Components of Crisis Management, Education.

تأثیر سرمایه اجتماعی بر مدیریت بحران سازمانی (مورد مطالعه: آموزش و پرورش استان خوزستان)

چکیده

تحقیق فعلی به منظور بررسی رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و مدیریت بحران سازمانی در بین کارکنان آموزش و پرورش استان خوزستان انجام شده است. این تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر اجرا توصیفی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه کارکنان اداره کل آموزش و پرورش استان خوزستان (1540 نفر) می‌باشد که از بین آن‌ها تعداد 310 نفر از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی ساده به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه سرمایه اجتماعی (رسول زاده اقدم و همکاران، 1395) و پرسشنامه مدیریت بحران (جهانبخش و همکاران، 1395) استفاده شد. داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون تحلیل شدند. نتایج یافته‌ها حاکی از این بود که بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی (اعتماد، مشارکت و انسجام) و مدیریت بحران‌های سازمانی کارکنان آموزش و پرورش خوزستان ارتباط معنی‌داری وجود دارد، هر چه بر میزان سرمایه اجتماعی کارکنان افزوده شود مدیریت بحران‌های اجتماعی نیز بیشتر خواهد شد.

کلید واژگان

سرمایه اجتماعی، مدیریت بحران، مؤلفه‌های مدیریت بحران، آموزش و پرورش.

مقدمه

امروزه جوامع با محیطی غیرقابل پیش‌بینی و متغیر سروکار دارند و به طور مداوم با چالش‌های محیطی روبه‌رو هستند. خرد مدیریت بحران به مدیران چنین حکم می‌کند که جوامع و سازمان‌ها با نظارت صحیح بر محیط و پیرامون و تهیه برنامه‌هایی در جهت رویارویی با بحران‌ها و حوادث آنی، می‌توانند از اشتباهات احتمالی در مدیریت بحران بکاهند. در حقیقت؛ آمادگی دقیق‌تر و کارآمدتر جوامع و سازمان‌ها جهت رویارویی با بحران‌ها، نه تنها آسیب‌پذیری آن‌ها را کاهش می‌دهد، بلکه باعث یادگیری سازمان‌ها در فرایند مدیریت بحران و توسعه توانمندی جهت برخورد‌های آتی نیز می‌شود (صمدی میارکلانی، 1394). اغلب در سازمان‌ها برای رسیدن به اهداف سازمانی با چالش‌های مختلفی مواجه می‌شوند و پس از آن ممکن است با بحران مواجه شوند. بحران باعث ایجاد اختلال در سازمان می‌شود. بر این اساس می‌توان گفت که بحران ناشی از یک رویداد برنامه ریزی نشده است که به محیط سازمان آسیب می‌رساند و بر کارکنان و سیاست‌های کلیدی و ذینفعان سازمان تأثیر می‌گذارد (Guo et al., 2021). مدیریت بحران یکی از موضوعات مهمی است که در طول سال‌های اخیر با تأکید بیشتری مورد توجه کارورزان حوزه عمل و اندیشه قرار گرفته است. ایجاد ترس در سازمان، از دست دادن کارکنان کلیدی، جابجایی زیاد نیروی کار، عملکرد ضعیف به دلیل نداشتن انگیزه، اطلاعات نادرست، عدم درک مشکلات روانی و عدم پاسخگویی مناسب، از جمله اثرات بحران در سازمان است (Sudrajat & Latifa, 2020). پژوهش‌ها نشان داده‌اند برای مقابله با بحران و همچنین به حداقل رساندن عوارض وارده از بحران بر سازمان متغیرهای مثل سبک‌های رهبری (Vay & Steinherr, 2023)، روابط سازمانی (Buhagiar & Anand, 2023)، تاب آوری (Parker, 2023) نقش دارند. یکی از متغیرهایی که انتظار می‌رود بر مدیریت بحران نقش بسیاری داشته باشد، سرمایه اجتماعی است (Behera, 2023). نتایج پژوهش‌ها حاکی از آن بوده که سازمان با سرمایه اجتماعی مدیریت شده در زمان بحران عملکرد بالاتری خواهد داشت (Binnshir-Alketbi, 2023). از طرفی با توجه به نوع و حساسیت مشاغل در آموزش و پرورش، زمینه و احتمال بروز فساد اداری در سطوح مختلف وجود دارد. مشکلات مذکور نشانه‌هایی از بحران در آموزش و پرورش

است. به همین دلیل، مدیریت بحران برای پیشگیری و مقابله با بحران الزامی به نظر می‌رسد و این موضوع برای آموزش و پرورش استان خوزستان اجتناب ناپذیر است. برخی محققان تاثیر شاخص‌های سرمایه انسانی در مدیریت بحران را بررسی کرده‌اند (Nodez, et al., 2022؛ Grabowska-Powaga, 2020؛ Fraser, et al., 2021). اما در ایران پژوهشی که به بررسی سرمایه اجتماعی و نقش آن در مدیریت بحران سازمانی در آموزش و پرورش پرداخته باشد، یافت نشد. با توجه به این شکاف پژوهشی و اهمیتی که سرمایه اجتماعی دارد و علاقه محقق به حیطه سرمایه اجتماعی و اینکه نتیجه پژوهش‌ها از اینکه این متغیر تاثیرات مثبتی در سازمان داشته است (نصراللهی و همکاران، 1394؛ افسری، 1394)، محقق بر آن شد تا به بررسی سرمایه اجتماعی شامل اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و انسجام اجتماعی و نقش آن در مدیریت بحران‌های سازمانی در آموزش و پرورش بپردازد.

ادبیات نظری

مدیریت بحران

مدیریت بحران در واقع مجموعه‌ای از مهارت‌ها یا فرآیندهای تحقیقی است که در هنگام بروز خطرات یا موقعیت‌های مشکل‌ساز مورد استفاده قرار می‌گیرد (Horner, 2022). مدیریت بحران به مجموعه‌ای از دستورالعمل‌ها در مورد ارزیابی مؤثر، پاسخ، کاهش و تسکین بحران اشاره دارد (Seeger et al., 2020). بر اساس نظریه گیرسون و کالیر، مدیریت بحران یک تلاش سیستماتیک توسط اعضای سازمان به همراه ذینفعان خارج از سازمان به منظور پیشگیری از بحران‌ها یا مدیریت مؤثر آنها در هنگام وقوع است. کارآمدی مدیریت بحران در سازمان‌های امروزی از راه یادگیری متقابل، هماهنگی و همکاری بین سازمانی و اعتماد سازی بین سازمان‌هایی که در مدیریت بحران دخالت دارند، افزایش می‌یابد. هدف مدیریت بحران، کاهش و به حداقل ممکن رساندن آسیب از طریق ادغام منابع مختلف اجتماعی و سازمانی در سازمان با تصمیمات مناسب و تقویت توانایی بازیابی جامعه از تأثیرات منفی است که جامعه را ایمن، پایدار و تاب آور می‌سازد (Ding & Liu, 2018).

سرمایه اجتماعی

فرانسیس فوکویاما سرمایه اجتماعی را این گونه تعریف می‌کند «سرمایه اجتماعی به عنوان وجود مجموعه معینی از هنجارها یا ارزشهای غیر رسمی است که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میانشان مجاز است، در آن سهیم هستند». در تعریف عمومی، سرمایه اجتماعی، عبارت است از یک جوهر اجتماعی که هماهنگی و همکاری را در جامعه تسهیل می‌کند (Aldrich & Fraser, 2020, Kkubun, 2020) در تعریفی دیگر سرمایه اجتماعی به شبکه‌ای از ارتباطات گفته می‌شود که دسترسی به منابع افراد درون شبکه را ممکن می‌سازد این تعاملات و همکاری‌ها که به طور عام به آن سرمایه اجتماعی می‌گوییم ریشه در هنجارها و ارزش‌های جامعه دارند (Kuchler et al., 2020, Makridis & Wu, 2021).

سرمایه اجتماعی از منظر اسلام

اسلام اهمیت فوق‌العاده‌ای برای مسأله اجتماع قائل است و به همین خاطر مهم‌ترین احکام و شرایع خود از قبیل حج و جهاد و نماز و انفاق و همین طور تقوای دینی را بر اساس اجتماع قرار داده است. دین اسلام مردم را به اجرای دستورات پروردگار دعوت می‌کند تا از این طریق علاوه بر پاکی و تعالی معنوی افراد، سعادت زندگی اجتماعی آنها نیز تامین شود. در قرآن کریم در برخی از آیات از انسان‌ها خواسته شده که با تبعیت از شریعت اسلام با هم متحد باشند و به دور از تفرقه و اختلاف، زندگی اجتماعی خوبی داشته باشند. این آیات عبارتند از: آیات 153 و 159 سوره انعام، آیات 103 و 105 سوره آل عمران، و آیه 46 سوره انفال. در آیات دیگری از قرآن کریم مسلمانان دعوت می‌شوند به این که بر اساس انفاق و اتحاد، و به دست آوردن منافع و مزایای معنوی و مادی، اجتماعات خاصی را تشکیل دهند، مانند آیه 10 سوره حجرات، آیه 2 سوره مائده و آیه 104 سوره آل عمران (افسری، 1394). این اجتماعات مشابه همان گروه‌های اجتماعی است که در مباحث جدید سرمایه اجتماعی با عنوان مشارکت اجتماعی مطرح می‌شود، با این تفاوت که گروه‌های اجتماعی مورد نظر اسلام فقط در موازین اسلامی و بر اساس تقوا و خیرخواهی ایجاد می‌شوند. اکنون به بررسی دو آیه اخیر می‌پردازیم. آیه: « وَ لَتَكُنَّ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ

الْمُفْلِحُونَ» (آل عمران/ 104). مسلمانان را به تشکیل گروه‌هایی برای گسترش کارهای خیر، امر به معروف و نهی از منکر فرا می‌خواند و در آیه « وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ » (مائده/ 2). مسلمانان به تعاون و مشارکت گروهی در کارهای خوب و مفید و بر اساس تقوا دعوت می‌شوند. مطابق این آیه مسلمانان موظف به تعاون در کارهایی هستند که دارای دو ویژگی می‌باشد: «البر» به معنای کار خوب و مفید است و «التقوی» به معنای جلوگیری از اعمال خلاف می‌باشد. بنابراین تعاون در کارهایی توصیه شده که هم مفید و هم در چارچوب مقررات اسلامی باشد. نتیجه دیگر، این که تعاون باید هم در دعوت به نیکی‌ها، و هم در مبارزه با بدی‌ها انجام گیرد (مکارم شیرازی، 1399). بنابراین بر اساس اصل تعاون، فعالیت گروه‌های اجتماعی در مورد فعالیت‌های مفید و در چارچوب دستورات الهی، مورد توصیه اسلام است. در آیه 200 سوره آل عمران می‌خوانیم: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» منظور از امر «اصبروا» صبر تک تک افراد است و بعد از آن امر «صابروا» آمده است که مسلمانان را به مصابره دعوت می‌کند. مصابره عبارت است از اینکه جمعیتی به اتفاق یکدیگر اذیت‌ها را تحمل کنند و هر یک صبر خود را به صبر دیگری تکیه دهد و در نتیجه برکاتی که در صفت صبر هست، دست به دست هم دهد و تاثیر صبر بیشتر گردد. در این آیه پس از دو امر «اصبروا» و «صابروا»، امر «رابطوا» آمده که مسلمانان را به مرابطه فرا می‌خواند. در انتهای آیه برای صبر، مصابره و مرابطه مسلمانان قیدی مطرح می‌شود و آن این است که این صبر، مصابره و مرابطه باید همراه با تقوای الهی باشد تا جامعه مسلمانان را به سعادت حقیقی برساند (طباطبائی، 1401). بنا بر پژوهش‌های انجام شده، سرمایه اجتماعی اسلامی نشأت گرفته از بنیان‌های معرفتی اسلام نظیر ولایت حق تعالی، ولایت رسول و اولی الامر، و وجود حیات اخروی و نظام پاداش اخروی است که این اصول متمایزکننده این سرمایه با سرمایه‌های جوامع غربی است. در مجموع می‌توان نتیجه گرفت که اسلام تأکید فراوانی بر اتحاد و یکپارچگی جامعه اسلامی (اصل وحدت)، فعالیت گروه‌های اجتماعی در مورد فعالیت‌های مفید و در چارچوب دستورات الهی (اصل تعاون) و گسترش روابط سالم میان مسلمانان با هدف اتحاد و وصل کردن نیروهای آنها (مصابره و مرابطه) دارد.

قرآن و مقولات اصلی سرمایه اجتماعی

قبل از بررسی پژوهش های داخل و خارج به ارائه آیاتی از قرآن کریم پرداخته می شود که مقوله های اصلی سرمایه اجتماعی از آنها استخراج شده، و در جدول 1 قابل مشاهده است.

جدول 1. مقوله اصلی سرمایه اجتماعی براساس آیات قرآن

ردیف	مقوله اصلی	منبع	مصادیق
1	مشارکت و همکاری	«وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ» (مائده/2).	آیه 2 سوره مائده به این موضوع اشاره می کند که مؤمنان باید در کارهای نیک همکاری و تعاون کنند؛ اما همکاری برای ظلم و ستم و اهداف باطل ممنوع است؛ حتی اگر مرتکب آن برادر یا دوست نزدیک انسان باشد (مقیمی، 1394:21).
2	تعلق	«وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَ لَكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» (انفال/39).	آیه 39 سوره انفال به این اشاره می کند که مؤمنان مخلص که گرد تو را فرا گرفته اند و از هیچ گونه فداکاری دریغ نمی کنند در گذشته مردمی پراکنده و با هم دشمن بودند؛ اما خداوند بر آنان نور هدایت تابانید و در دل های آنان دوستی و الفت ایجاد کرد. (تفسیر نمونه، ج 3:23-21).
3	اعتماد سازی	«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَ لَا تَجَسَّسُوا وَ لَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ» (حجرات/8).	«قاعده صحت» یکی از قواعد فقهی است که به ایجاد اعتماد در جامعه منجر می شود. این قاعده به معنای این است که هرگاه مشروعیت رفتار دیگران به روشی که مفید علم است اثبات نشود و احتمال برود که عمل نامشروع باشد، باید این عمل بر مشروعیت و صحت حمل شود و نباید رفتار و کارهای دیگران را بر عدم صحت و نامشروعیت حمل کرد؛ لذا آیه 82 سوره حجرات بیانگر این است که بدگمانی و افترا در صورتی که بدون دلیل باشد ممنوع است (عمید زنجانی، 1386:146-145).

4	انسجام منطقی و یکپارچگی	«وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ» (آل عمران/801). چون کسانی مباشید که پس از اینکه دلیل برایشان آمد، پراکنده شدند و اختلاف پیدا کردند و برای آنان عذابی سهمگین است.	این آیه مسلمانان را به مطالعه تاریخ پیشینیان خود و بررسی سرنوشت دردناک آنها در اثر تفرقه دعوت می کند و از اینکه مسلمانان همچون اقوام پیشین خود مانند یهودیان و نصاری اختلاف را در پیش بگیرند و عذابی برای خود به وجود آورند، آنان را بر حذر می دارد (تفسیر نمونه، ج 3: 43).
5	تعامل موثر	«وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ» (شوری/94). کسانی که پروردگارشان را پاسخ داده و نماز برپا و کارشان در میانشان مشورت است و از آنچه روزیشان داده ایم، انفاق می کنند.	اصل شوری، مهم ترین پدیده اجتماعی است که بدون آن، تمام رفتار ناقص می ماند. با مطرح شدن مسائل در شوری، افکار و عقل ها و دیدگاهها و تجربه های مختلف به کمک هم می آید و لذا مسائل کم عیب و نقص و پخته تر، و از لغزش دور می شود (تفسیر نمونه، ج 20: 463).
6	تنوع در دانش و مهارت	«وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ» (توبه/122). سزاوار نیست که همه ی مؤمنان (به جهاد) رهسپار شوند، پس چرا از هر گروهی از ایشان دسته ای کوچ نمی کنند تا در دین فقیه شوند و هنگامی که به سوی قوم خویش باز گشتند، آنان را بیم دهند تا شاید آنان (از گناه) حذر کنند.	آیه 822 سوره توبه جدا از مسائل جهاد، حکم مستقلی را مطرح می کند و آن این است که مسلمانان از هر قومی که هستند و هر میزان جمعیتی که دارند به عنوان یک واجب کفایی باید برای فراگیری تعلیمات و معارف اسلامی به مراکز بزرگ اسلامی بروند و پس از فراگیری علوم دینی به دیار خود بازگردند و دیگران را نیز آموزش دهند (تفسیر نمونه، ج 8: 193).

پیشینه پژوهش

پژوهش های قبلی نشان دادند که رابطه معنادار بین توسعه سرمایه اجتماعی با مدیریت بحران سازمانی وجود دارد. محققان ارتباط برخی شاخص های توسعه سرمایه اجتماعی با مدیریت بحران سازمانی را بررسی کرده اند و نتایج تحقیقات آن ها نشان داده بین این عوامل با مدیریت بحران ارتباط معنادار وجود دارد. نتایج مطالعات (نصراللهی و همکاران، 1394؛ افسری، 1394؛ مورشوت و همکاران، 2022؛ نودز و همکاران، 2022؛ گرابوفسکا-پوواگا، 2020؛

اوی و همکاران، 2017؛ و فراسر و همکاران، 2021)، حاکی از ارتباط بین سرمایه اجتماعی و مدیریت بحران است. نودز و همکاران (2022) در پژوهشی تحت عنوان تأثیر مدیریت بحران مبتنی بر جامعه بر تاب آوری در برابر بلایا با نقش میانجی سرمایه اجتماعی به این نتیجه رسیدند که متغیر مدیریت بحران مبتنی بر جامعه بر تاب آوری شهروندان تأثیر مثبت و معناداری دارد. سرمایه اجتماعی همچنین در رابطه بین مدیریت بحران مبتنی بر جامعه و تاب آوری نقش میانجی ایفا می کند و در عین حال تأثیر مثبت و معناداری بر تاب آوری شهروندان دارد. مورسوت و همکاران (2022) در پژوهشی تحت عنوان پیوند تاب آوری، آسیب پذیری و سرمایه اجتماعی برای تحقیقات بحران و بلایا مدلی را ایجاد کرد که مفاهیم پیچیده ای را که اغلب در تحقیقات بحران و بلایا مورد مطالعه قرار می گیرند، به هم مرتبط می کند. گرابوفسکا-پوواگا (2020) در پژوهشی تحت عنوان نقش سرمایه اجتماعی در فعالیت های اقتصادی لهستان در دوره بحران جهانی به این نتیجه رسیدند که سرمایه اجتماعی در حال ظهور می تواند به یک راه حل برای مبارزه با ترس های اجتماعی ناشی از فقدان عملیات منطقی در فرآیندهای مدیریتی تبدیل شود. اوی و همکاران (2017) در پژوهشی تحت عنوان تأثیر تنوع هیئت مدیره در سرمایه انسانی و سرمایه اجتماعی در بحران به این نتیجه رسیدند که تنوع هیئت مدیره در سرمایه انسانی و سرمایه اجتماعی به طور قابل توجهی عملکرد شرکت را بهبود نمی بخشد. نصراللهی و همکاران (1394) در پژوهشی تحت عنوان سرمایه اجتماعی و مولفه های آن در اسلام به این نتیجه رسیدند که سرمایه اجتماعی نقشی مثبت و تاثیرگذار در جامعه امروزین دارد. آلدریچ (2010) در پژوهشی نقش سرمایه اجتماعی پس از وقوع بحران سیل را بررسی کرد. از دیدگاه این پژوهشگر، وجود یا فقدان برخی از ذخایر سرمایه اجتماعی مانند اعتماد بین شهروندان در جوامع متأثر از فاجعه، می تواند درک این موضوع را تسهیل نماید که چرا مردم در برخی از محالتهای شهری مانند کوبه (ژاپن)، تامپیل نادو (هند) و نیواورلیان و لویزیانا (آمریکا)، فعالانه به یکدیگر کمک کردند؛ در حالی که در برخی دیگر از محلات هیچ گونه فعالیتی در راستای کمک به دیگران انجام ندادند. به نظر آلدریچ (2010) سرمایه اجتماعی، می تواند هر دو حالت را از طریق ابتکارات محلی و مداخلات سازمانهای خارجی عمیق تر نماید. میماکی و شاو (2007) در مقاله

"ارتقای آمادگی در برابر سوانح با سرمایه اجتماعی و ظرفیت محلی" در منطقه روستایی کوچی در ژاپن علاوه بر تعریف عوامل موثر با استفاده از روش میدانی به این نتیجه رسیدند که این منطقه با توجه به نوع روابط اجتماعی، رهبری محلی، سیستم نهادی نقش مهمی در آماده سازی جامعه محلی در برابر سوانح طبیعی دارد. ناکاگوا و شاو (2005) در پژوهشی، نقش سرمایه های اجتماعی از قبیل اعتماد، هنجارهای اجتماعی، مشارکت و شبکه های اجتماعی محلی را بررسی کرده و به تاثیر مثبت ابعاد سرمایه اجتماعی در کاهش اثرات سانحه از طریق بهبود توانایی های مدیریت سانحه در راستای دستیابی به توسعه پایدار اشاره می نمایند. پلینگ (2003) در پژوهشی، سرمایه اجتماعی (شامل اعتماد اجتماعی، مشارکت و انسجام اجتماعی) شبکه ای از اصول کلیدی برای مداخلات قوی در مدیریت سوانح بیان می نماید و آن را باعث ارتقای میزان همبستگی و اعتماد به قوانین در سطح جوامع محلی می داند. رشادتجو و همکاران (1390) در پژوهشی، نقش سرمایه اجتماعی در مدیریت بحران های اجتماعی کلان شهر رشت را بررسی کردند. نتایج این پژوهش نشان داد، بین مؤلفه های سرمایه اجتماعی با گام های مدیریت بحران ارتباط معناداری وجود دارد. گیاوریمیس و نیکولسرون (2020) در پژوهشی تحت عنوان سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه گریک در طول همه گیری کووید 19 نشان دادند در بستری که جامعه تحت تأثیر همه گیری این ویروس قرار گرفته است، سرمایه اجتماعی بالا می تواند شرایط مناسبی را برای روابط اجتماعی مثبت و تعاملات دانشجویی ایجاد کند.

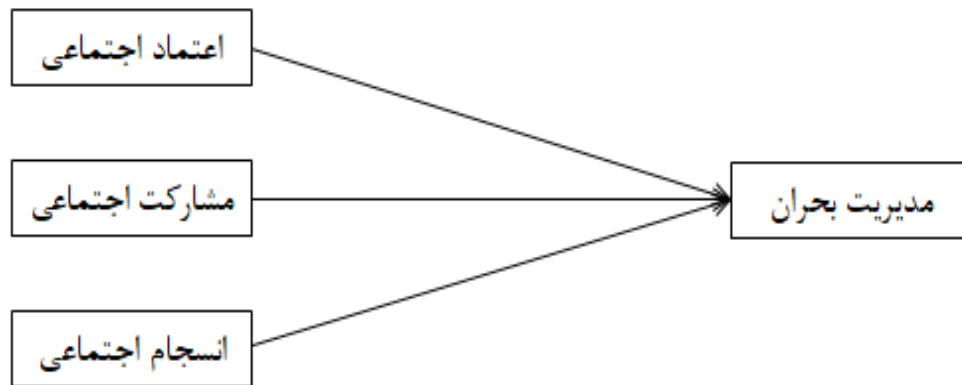
مدل مفهومی تحقیق

مدل مفهومی تبیین شناسایی متغیرها و فرضیه ها، روابط بین این متغیرها و همچنین تعاریف مفهومی و عملیاتی را بر عهده دارد. تعاریف و توضیحات مربوط به هر یک از مؤلفه های پژوهش در مبانی نظری ارائه شده است. نتایج مطالعات (نصراللهی و همکاران، 1394؛ افسری، 1394؛ مرسوت و همکاران، 2022؛ نودز و همکاران، 2022؛ گرابوفسکا-پوواگا، 2020؛ اوی و همکاران، 2017؛ و فراسر و همکاران، 2021) حاکی از ارتباط بین سرمایه اجتماعی و مدیریت بحران است. بنابراین فرضیه های پژوهش عبارتند از:

فرضیه اول: بین میزان اعتماد سازمانی کارکنان به عنوان مولفه سرمایه اجتماعی و مدیریت بحران سازمانی در اداره کل آموزش و پرورش استان خوزستان رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم: بین میزان مشارکت سازمانی به عنوان مولفه سرمایه اجتماعی و مدیریت بحران‌های سازمانی در اداره کل آموزش و پرورش استان خوزستان رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه سوم: بین میزان انسجام سازمانی به عنوان مولفه سرمایه اجتماعی و مدیریت بحران‌های سازمانی در اداره کل آموزش و پرورش استان خوزستان رابطه معناداری وجود دارد. نظر به پیشینه مطرح شده، مدل تحقیق در شکل 1 قابل مشاهده است.



شکل 1. چارچوب مدل مفهومی پژوهش

روش تحقیق

این پژوهش از بعد هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی همبستگی و به تعیین رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و مدیریت بحران‌های سازمانی می‌پردازد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه کارکنان اداره کل آموزش و پرورش استان خوزستان (مشتمل بر 1540 نفر) می‌باشد که از بین آنها تعداد 310 نفر از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی ساده به عنوان نمونه انتخاب شدند.

در پژوهش حاضر جهت سنجش سرمایه اجتماعی از پرسشنامه سرمایه اجتماعی که توسط رسول زاده اقدم، عدلی پور و کوهی (1395) تهیه شده است، استفاده گردید. این پرسشنامه 23 ماده با پنج مؤلفه اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، حمایت اجتماعی، انسجام اجتماعی و حجم شبکه ارتباطی را مورد سنجش قرار می‌دهد که محقق در پژوهش حاضر، از سه مولفه اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و انسجام اجتماعی با 14 ماده برای سنجش سرمایه اجتماعی استفاده کرده است. در پژوهش رسول زاده اقدم و همکاران (1395) روایی محتوایی و صوری و ملاکی این پرسشنامه مناسب ارزیابی شده است. در پژوهش حاضر جهت سنجش ضریب پایایی این پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید که ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای این پرسشنامه بالای 0/7 برآورد شده که ضریب پایایی به ترتیب برای اعتماد اجتماعی 0/68، مشارکت اجتماعی 0/69 و انسجام اجتماعی 0/82 به دست آمد.

جهت سنجش مدیریت بحران از پرسشنامه مدیریت بحران که توسط جهانبخش و همکاران (1395) تهیه شده است، استفاده گردید. این پرسشنامه 20 ماده دارد و پاسخ‌های آن بر اساس لیکرت پنج درجه‌ای از 1 (برای کاملاً مخالفم) تا 5 (برای کاملاً موافقم) نمره-گذاری می‌شوند. در پژوهش اصغرانی (1398) ضریب پایایی این پرسشنامه از طریق روش آلفای کرونباخ 0/87 گزارش شده است و همچنین روایی محتوایی و صوری و ملاکی این پرسشنامه مناسب ارزیابی شده است. در پژوهش حاضر جهت سنجش ضریب پایایی این پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید که ضریب 0/83 به دست آمد.

یافته‌های تحقیق

در این پژوهش تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی انجام شد. در بخش آمار توصیفی به بررسی شاخص مرکزی و پراکندگی (میانگین، انحراف معیار، کوچکترین نمره، بزرگترین نمره) متغیرهای پژوهش پرداخته شد. در بخش آمار استنباطی نیز، پس از اطمینان از وجود مفروضه‌های تحلیل داده‌ها، از آزمون همبستگی پیرسون استفاده گردید. تحلیل داده‌ها نیز با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه 23 صورت گرفت. جدول 2 یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول 2. یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

کوچکترین نمره	بزرگترین نمره	انحراف معیار	میانگین	شاخص آماری
				متغیر
12	3	4/25	10/54	اعتماد اجتماعی
11	3	4/98	7/58	مشارکت اجتماعی
8	3	3/95	6/25	انسجام اجتماعی
72	24	7/05	46/37	مدیریت بحران

همان‌طور که نتایج مندرج در جدول 2 نشان می‌دهد، میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش به ترتیب در اعتماد اجتماعی (10/54 و 4/25)، مشارکت اجتماعی (7/58 و 4/98)، انسجام اجتماعی (6/25 و 3/95) و مدیریت بحران (46/37 و 7/05) به دست آمد. یکی از مفروضه‌های تحلیل همبستگی، نرمال بودن توزیع متغیرها است. جهت بررسی نرمال بودن، از ضریب کجی و ضریب کشیدگی استفاده می‌شود. قدرمطلق ضریب کجی بزرگ‌تر از 3 تخطی از نرمال بودن داده‌ها را نشان می‌دهد. قدرمطلق ضریب کشیدگی بزرگ‌تر از 10 در تحلیل داده‌ها مسئله‌ساز است و قدر مطلق ضریب کشیدگی بزرگ‌تر از 20 مشکل جدی ایجاد می‌کند (کلاین، 2010؛ به نقل از سرانجه، 1393). در پژوهش حاضر جهت بررسی نرمال بودن متغیرها از کجی و کشیدگی متغیرها استفاده شد. جدول 3 نتایج آزمون نرمال بودن متغیرها را نشان می‌دهد.

جدول 3. نتایج آزمون نرمال بودن متغیرهای پژوهش

مقیاس‌ها	شاخص‌های توصیفی	کجی	انحراف معیار کجی	کشیدگی	انحراف معیار کشیدگی
اعتماد اجتماعی		0/140	0/266	-1/613	0/526
مشارکت اجتماعی		-0/099	0/266	-1/173	0/526
انسجام اجتماعی		0/227	0/266	-1/426	0/526
مدیریت بحران		0/300	0/266	-1/076	0/526

همان طور که نتایج مندرج در جدول 3 نشان می‌دهد، ضریب کجی (و ضریب کشیدگی) به ترتیب برای متغیرهای اعتماد اجتماعی 0/140 و (-1/613)، مشارکت اجتماعی 0/099- و (-1/173)، انسجام اجتماعی 0/227 و (-1/426) و مدیریت بحران 0/300 و (-1/076) می‌باشد. همان طور که نتایج نشان می‌دهد، با توجه به معیار نرمال بودن، متغیرها همگی دارای قدر مطلق ضریب کجی کوچک‌تر از 3 و قدر مطلق ضریب کشیدگی کوچک‌تر از 10 هستند و لذا تخطی از نرمال بودن داده‌ها قابل مشاهده نیست. فرضیه‌های پژوهش براساس روابط بین متغیرهای بنا نهاده شده‌اند که برای بررسی این رابطه‌ها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. جدول 4 ماتریس همبستگی بین متغیرها را نشان می‌دهد.

جدول 4. ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش

	4	3	2	1	متغیر
1				-	اعتماد اجتماعی
2			-	0/495**	مشارکت اجتماعی
3		-	0/440**	0/526**	انسجام اجتماعی
4	-	0/352**	0/312**	0/365**	مدیریت بحران

* $p \leq 0/05$, ** $p \leq 0/01$

همان طور که نتایج مندرج در جدول 4 نشان می‌دهد ضریب همبستگی بین اعتماد اجتماعی و مدیریت بحران ($r=0/365$)، مشارکت اجتماعی و مدیریت بحران ($r=0/312$) و انسجام اجتماعی و مدیریت بحران ($r=0/352$) به دست آمد که در سطح $p < 0/01$ معنی‌دار می‌باشند. بنابراین می‌توان بیان کرد که بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با مدیریت بحران رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

نتیجه‌گیری

نتایج نشان داد بین میزان اعتماد سازمانی، مشارکت سازمانی و انسجام سازمانی کارکنان به عنوان مولفه‌های سرمایه اجتماعی و مدیریت بحران سازمانی رابطه معناداری وجود دارد. این یافته‌ها تا حدودی همسو با پژوهش (فراسر و همکاران، 2021) هستند. سرمایه اجتماعی در

سناریوی بحران مزایای زیادی دارد و مؤلفه‌های اعتماد، مشارکت و انسجام برای مقابله با بحران و مهارت‌های مهم مدیریتی می‌تواند در جهت افزایش سرمایه اجتماعی مؤثر باشد. بنابراین آنچه برای تقویت سرمایه اجتماعی در هر جامعه اهمیت دارد، اهمیت دادن به نظر و خواسته‌های دیگران، وجود انتقاد سازنده در سازمان‌ها، حمایت از عواطف و احساس افراد جامعه و توجه به ارزشهای انسانی است؛ همان گونه که در آیه 113 سوره آل عمران و آیه 33 سوره شوری بر این مسئله تأکید شده است و روابط مفید میان افراد را گسترش می‌دهد. خداوند در مورد ارزشهای انسانی در آیه 71 سوره اسراء فرموده است: «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا». در جامعه اسلامی، هر انسانی محترم و دارای ارزش و شخصیت است. مشارکت فرد و سازمان آن چنان به هم وابسته‌اند که نمی‌توان بین آنها حد و مرزی قائل شد. حل بحران در سازمان به روش‌های گوناگون بر مدیریت دیگران و عواطف آنها و همچنین شاخص‌های اقتصادی-اجتماعی سازمان اثر می‌گذارد. از این رو تأمین آرامش و حل بحران افراد سازمان به معنای یک هویت وابسته به اعضای خود امری مهم و حائز اهمیت تلقی می‌شود. این اتفاق مهم نخواهد افتاد مگر با همدلی، مشارکت و اعتماد به یکدیگر. بدون مشارکت و اعتماد اجتماعی قطعاً حال افراد سازمان خوب نخواهد بود. هراندازه رابطه مردم و مدیران ارشد بهبود یابد مشارکت اجتماعی نیز افزایش می‌یابد و مدیریت بحران برای ارشدها راحت‌تر خواهد بود. سرمایه اجتماعی موجب رشد اعتماد نیز می‌گردد و این در حالی است که نوعی رابطه متقابل بین اعتماد اجتماعی و مدیریت وجود دارد به گونه‌ای که به همراه اعتماد مفاهیمی مانند همکاری، امید و دگرخواهی مطرح می‌شود. از سویی این مؤلفه رکن، رکن حاکمیت هر نظام سیاسی و مبنای مشروعیت آن است. از این رو سرمایه اجتماعی مناسب‌ترین راه حل برای همه مشکلات جامعه مدرن است. چون فقدان سرمایه اجتماعی ناامیدی را در فرد تقویت می‌کند. بنابراین افزایش برنامه‌های فرهنگی و مذهبی در دانشگاه، توجه به مراسم بومی و مذهبی، تقویت کارهای گروهی، صداقت و روراستی، اجرای مناسک دینی به صورت جمعی، تعاون و همیاری، ترغیب آحاد مردم به تصمیم‌گیری مشارکتی، خانواده از دید نظام ارزشی اسلام اهمیت دارد. لزوم مشارکت در جامعه اسلامی در آیات 33 سوره شوری و آیه 113 سوره آل

عمران مطرح شده است. بر این اساس، حاکمان دولت اسلامی موظف هستند که مردم را در تصمیم گیری های خود شریک کنند و سلیق و نظر آنها را مدنظر قرار دهند. با مقایسه نتایج پژوهش های مشابه با نتایج پژوهش حاضر مشخص گردید اولاً شاخص های سرمایه اجتماعی دارای رابطه با متغیرهای متقابل مورد مطالعه می باشد ثانیاً هرچه بر میزان شاخص های سرمایه اجتماعی افزوده شود متغیرهای مورد سنجش متقابل نیز ارتقاء می یابد. در نهایت با عنایت به نتایج حاصله، مشهود است در آموزش و پرورش استان خوزستان هرچه بر شاخص های سرمایه اجتماعی افزوده شود، مدیریت بحران های اجتماعی نیز مطلوب تر خواهد شد.

پیشنهادات

- با توجه به نتایج پژوهش، یکی از عوامل اثرگذار بر تقویت سرمایه اجتماعی "اعتماد" است که از درجه اهمیت بسیاری نیز برخوردار است؛ در نتیجه پیشنهاد می شود برنامه ریزی کلانی به منظور گسترش اعتماد و ارتباط بین اقوام و مذاهب مختلف ایجاد شود که موجبات و همدلی را همبستگی فراهم خواهد ساخت تا زمینه مشارکت هرچه بیشتر کارکنان آموزش و پرورش در نهاد جامعه نیز فراهم آید.
- برای ایجاد مشارکت سازمانی، تعیین اهداف روشن و دست یافتنی باعث ایجاد تعامل می شود و می تواند تأثیر پایداری بر مشارکت داشته باشند. ملاقات با کارکنان و گزارش گیری نیز منجر به ایجاد مشارکت سازمانی می شود. شناساندن اهداف سازمان به کارکنان؛ گفتگوهای رشد و توسعه شغلی؛ ارائه پاداش بر اساس عملکرد؛ مشارکت کارکنان و قدردانی از کارکنان نیز برای افزایش مشارکت سازمانی پیشنهاد می گردد.
- از آنجایی که امروزه شاهد نوعی گسست و یا تضعیف در تعاملات هستیم که مانع بزرگی برای حفظ و تقویت سرمایه اجتماعی محسوب می شود، لازم است تا مدیران ارشد سازمان برای مدیریت بحران، بیش از پیش به اهمیت سرمایه اجتماعی به ویژه اعتماد اجتماعی توجه کنند تا از بروز هرگونه ناامیدی، از خود بیگانگی و بی تفاوتی اجتماعی که زمینه های تضعیف اعتماد اجتماعی است جلوگیری شود.

منابع

1. افسری، ع (1394). سرمایه اجتماعی در اسلام، پژوهش‌های میان رشته‌ای قرآن کریم، 6(3)، ص 1-10.
2. اصغرانی، م (1398). بررسی تاثیر ویژگی های ساختار سازمانی و تصمیم گیری مشارکتی بر مدیریت بحران در صنایع نفت، گاز و پتروشیمی. مورد مطالعه: شرکت پتروشیمی مهاباد، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت دولتی، گرایش توسعه منابع انسانی، دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری، دانشگاه پیام نور استان آذربایجان شرقی، مرکز مراغه.
3. جهانبخش، ح؛ پورناصری، ش؛ جابری، م؛ و اسدی پیکر، م. (1395). تبیین نقش سایتهای پروازی سبک چند منظوره با اولویت کاربری مدیریت بحران در مقیاس شهری و بررسی معیارهای موثر در مکان یابی آنها. مهندسی عمران، معماری و مدیریت شهری. تهران، ایران.
4. رسول زاده اقدم، ص؛ عدلی پور، ص و کوهی، خ (1395). تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی با هویت بازانديشانه، فصلنامه توسعه اجتماعی، 11(2): 95-122.
5. صمدی میارکلائی، ح؛ صمدی میارکلائی، ح (1394). ارائه الگوی رهبری بحران برای رهبران و مدیران بسیج. فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال هجدهم، شماره 61، صص 31-64.
6. طباطبایی، محمدحسین (1401). المیزان فی تفسیر القرآن. : قم انتشارات حکمت فراز.
7. عزیزی، س (1398). بررسی رابطه بین توسعه سرمایه انسانی و مدیریت بحران (مورد مطالعه: سازمان امور مالیاتی کشور) مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره 6، شماره 1، صفحات 141-121.
8. عمید زنجانی، ع (1386). قواعد فقه بخش حقوق عمومی، تهران: سمت.
9. مکارم شیرازی، ن. (1399). تفسیر نمونه، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم.
10. مقیمی، س.م (1394). اصول و مبانی مدیریت از دیدگاه اسلام، چ چهارم، تهران: انتشارات راه دان.
11. موسوی مقدم، س.م؛ محمدی، م (1395). بررسی نقش مسجد در افزایش سرمایه اجتماعی براساس نماگرهای اصلی آن در قرآن وحدیث، مدیریت سرمایه اجتماعی، س 3، ش 1: 162-139.
12. نصراللهی، ز؛ مکیان، ن.؛ اسلامی، ر (1394). سرمایه اجتماعی و مولفه‌های آن در اسلام، فصلنامه علمی-ترویجی اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره سیزدهم، ص 21-3.

References

1. Afsari, A. (2014). Social capital in Islam, interdisciplinary researches of the Holy Quran, 6(3), pp. 1-10 (in Persian).
2. Aldrich, D., & Meyer, M. (2010). Social capital and community resilience, *American Behavioral Scientist*, 59(2), 254-269.
3. Amid Zanjani, A.D. (2016). The rules of jurisprudence of the public law department, Tehran: Semit (in Persian).
4. Asgharan Anbi, M. (2018). Investigating the impact of organizational structure characteristics and collaborative decision-making on crisis management in oil, gas and petrochemical industries. Subject of study: Mahabad Petrochemical Company, Master's Thesis, Department of Public Administration, Human Resources Development (in Persian).
5. Azizi, S. (2018). Investigating the relationship between human capital development and crisis management, *Social Capital Management*, 6(1), pp. 121-141 (in Persian).
6. Behera, J. K. (2023). Role of social capital in disaster risk management: a theoretical perspective in special reference to Odisha, India. *International journal of environmental science and technology*, 20(3), 3385-3394.
7. Binnashir-Alketbi, A. H. S., Jimber-del-Río, J. A., Ibañez-Fernández, A., & Vergara-Romero, A. (2023). Human Resource Development and Crisis Management: The Role of Communication and Learning in the United Arab Emirates. *TEM Journal*, 12(2).
8. Buhagiar, K., & Anand, A. (2023). Synergistic triad of crisis management: leadership, knowledge management and organizational learning. *International journal of organizational analysis*, 31(2), 412-429.
9. Ding, X.F., & Liu, H.C. (2018). A 2-dimensions uncertain linguistic DEMATEL method for identifying critical success factors in emergency management *Applied Soft Computing*, 71, 386-395.
10. Fraser, T., Page-Tan, C., & Aldrich, D. P. (2021). Won't You Be My Neighbor? Uncovering ties between Social Capital and COVID-19 Outcomes at Local Levels.
11. Giavrimis, P., & Nikolaou, S-M. (2020). The Greek university students social capital during the covid-19 pandemic. *European Journal of Education Studies*. 7(8).
12. Grabowska-Powaga, A. (2020). The role of social capital in economic activities in Poland in the period of global crisis. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego Wrocławiu*, 64(7), 37-45.

13. Guo, J., Liu, N., Wu, Y., & Zhang, C. (2021). Why do citizens participate on government social media accounts during crises? A civic voluntarism perspective. *Information & Management*, 58(1).
14. Holtskog, H., & Ringen, G. (2013). Opportunities in the wake of crisis. *Procedia CIRP*, 7, 73-78.
15. Horner, C. (2022). Reconstructing the Concept of Organizational Crisis: Using the Historic Case of Mississippi Chemical Corporatio.
16. Jahanbakhsh, H; Pournaseri, S.; Jabri, M.; and Asadi Pekar, M.R. (2015). Clarifying role of multi-purpose using crisis management. *Civil engineering, architecture and urban management* (in Persian).
17. Kkubun, K. (2020). Social Capital May Mediate the Relationship between Social Distance and OVID-19 Prevalence.
18. Koshy, M., & Smith, D. (2023). Community resilience implications institutional response under uncertainty. *Sustainable Development*.
19. Kuchler, Theresa, Dominic Russel., & Johannes Stroebel.(2020). "The Geographic Spread of COVID-19 Correlates with Structure of Social Networks as Measured by Facebook." NBER working paper.
20. Makarem Shirazi, N. (2019). Sample interpretation, Tehran, Dar al-Kitab al-Islamiya Publications, 4th edition (in Persian).
21. Makridis, C. A., & Wu, C. (2021). *How social capital helps communities weather the COVID19 pandemic*, 16(1), e0245135.
22. Mimaki, J., & Shaw, R. (2007). Enhancement of disaster preparedness with social capital and community capacity: A perspective from a comparative, Case study of rural communities in Kochi, Japan, SUI SUI Hydrological Research Letters, 1, 5-10.
23. Moghimi, S.M. (2014). The principles and foundations of management from the perspective of Isla, Tehran (in Persian).
24. Mousavi Moghadam, S.M., & Mohammadi, M. (2015). Investigating the role of mosque in increasing social capital based on its main in the Qur'an. *Social Capital Management*, 3(1): 162-139 (in Persian).
25. Nakagawa, Y., & Shaw, R. (2004). Social capital: A missing link to disaster recovery, *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*. 22(1): 5– 34.
26. Nasrullahi, Z., Makian, N. A., & Eslami, R. (2014). Social capital and its components in Islam, scientific-promotional quarterly of Islamic economics and banking, 13, pp. 3-21 (in Persian).
27. Nodez, A. S., Yaghoubi, N. M., & Keikha, A. (2022). The effect of community-based crisis management on the resilience to disasters with

the mediating role of social capital. *International Journal of Human Capital in Urban Management*, 7(2).

28. Parker, L. D. (2023). crisis management and resilience: Reflections and directions. *Financial Accountability & Management*.
29. Pelling, M. (2003). *The Vulnerability of Cities: Natural Disaster and Social Resilience*, Earthscan Publications Ltd.
30. Samadi Miyarklai, H., & Samadi Miyarklai, H. (2014). Providing a comprehensive crisis leadership model for Basij leaders and managers. *Basij Strategic Studies Quarterly*. pp. 31-64 (in Persian).
31. Rasulzadeh Aghdam, P. Adlipour, S., & Kohi, K. (2015). Analyzing the relationship between social capital and rethinking identity, *Social Development Quarterly*, 11(2), pp.95-122 (in Persian).
32. Seeger, M. W., Reynolds, B., & Sellnow, T. L. (2020). Crisis and emergency risk communication in health contexts: Applying the CDC model to pandemic influenza. In *Handbook of risk and crisis communication*, pp. 493-506.
33. Sriyani, G. T. W. (2021). Impact of Social Capital Empowerments on the Businesses Success among the Micro and Small-Scale Tourism Entrepreneurs in Sri Lanka. *Journal of Management*, 12(1), 225-243.
34. Sudrajat, A. R., & Latifa, S. (2020). Perencanaan Tenaga Kependidikan. At-Tazakki. *Jurnal Kajian Pendidikan Islam Humaniora*, 4(2), 268-277.
35. Tabatabayi, M.H. (1401). *Al-Mizan in Tafsir al-Qur'an*. Qom: Hekmat Faraz Publications (in Persian).
36. Vay, C., & Steinherr, V. (2023). Leadership in a digitalized and crisis-ridden world: towards a comprehensive overview of relevant competencies for leaders.